

بررسی ابعاد اصالت تزئینات به کاررفته در خانه‌های قاجاری و بررسی تأثیر آن بر ارزش فرهنگی این مکان‌ها

(مورد مطالعه: خانه‌های امام جمعه، وثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک شهر تهران)

(صفحات ۶۷ تا ۹۴)

DOR:20.1001.1.17358663.1400.16.48.3.5

نوع مقاله: پژوهشی

امیرحسین ذاکرزاده^۱ * انسیه قربانی‌نیا^۲

پذیرش: ۹۹/۱۲/۲۳

دریافت: ۹۹/۱۱/۱۱

چکیده

مکان‌ها آشکارا دارای ارزش‌هایی هستند که یکی از آن‌ها ارزش‌های فرهنگی است. اصالت، یکی از مؤلفه‌های سازنده‌ی ارزش‌های فرهنگی مکان است که می‌توان در مکان‌های تاریخی به‌ویژه مکان‌های میراثی جستجو کرد. شیوه‌های تزئیناتی معماری خانه‌های قاجاری، دارای ارزش‌های کالبد ساختاری ناب، با محتوای واقع‌گرایانه در زمان خود بوده است. علیرغم ارزشمندی قابل توجه خانه‌های دوره قاجار، مطالعه‌ی کافی در زمینه‌ی عوامل مؤثر در ایجاد ارزش فرهنگی این مکان‌ها صورت نگرفته است. هدف این پژوهش بررسی ابعاد اصالت تزئینات خانه‌های دوره قاجار و نقش آن در ارزش‌های فرهنگی این میراث ارزشمند، بوده است. مطالعه‌ی حاضر، به روش توصیفی-تحلیلی، از نوع پیمایشی انجام گرفته است. حوزه‌ی پژوهش امام جمعه، وثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک در شهر تهران بوده است. جامعه آماری پژوهش؛ بازدیدکنندگان از خانه‌های منتخب و حجم نمونه (۳۸۴ نفر) بود. داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه محقق ساخته) جمع‌آوری و با استفاده از روش‌های تحلیل عاملی و رگرسیون تحلیل شد. نتایج نشان داد که ویژگی‌های شاخص تزئینات معماری خانه‌های مورد مطالعه؛ حجاری، کاشی‌کاری، گچ‌بری، نقاشی، آجرکاری، قطار بندی، مقرنس، آینه‌کاری، لمبه‌کوبی، اُرسی و گره-چینی اُرسی و آلت‌چینی‌های چوبی بوده است. ابعاد اصالت تزئینات به کاررفته در این خانه‌ها؛ اصالت بدیع، استثنایی، ارجاعی و دارای نفوذ، شناسایی شد. اصالت دارای نفوذ با ضریب ۰/۴۶۶، مهم‌ترین بعد اصالت و اصالت‌های ارجاعی، استثنایی و بدیع به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند. تأیید فرضیه پژوهش نیز نشان از تأثیر مثبت و معنی‌دار اصالت تزئینات خانه-های دوره قاجار، بر ارزش‌های فرهنگی این مکان‌ها، دارد. به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که ارزش‌های فرهنگی خانه‌های قاجاری تهران، تحت تأثیر ویژگی‌های شاخص و اصالت تزئینات به کاررفته در این مکان‌ها بوده است.

واژگان کلیدی: اصالت، تزئینات معماری، ارزش‌های فرهنگی یک مکان، خانه‌های قاجاری، تهران.

۱. دانش‌آموخته دکتری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران.
zakerzadeh110@gmail.com

۲. استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق، تهران. (نویسنده مسئول)
Ghorbaninia1401@gmail.com

۱- بیان مسأله

معماری و تزیینات پیوسته با آن، در هر بومی، از فرهنگ آن نقش می‌پذیرد و هر بنایی به‌عنوان جزئی از فرهنگ معماری، این وظیفه را دارد که یک اندیشه‌ی ذهنی را از طریق فرم ظاهری و تزییناتش عینیت بخشد. این نکته بر این دلالت دارد که معماری واجد رسالتی است، تا ارزش‌های کهن فرهنگی را در درون ذات خویش پاس دارد و بر این اساس، عنصری هویت‌بخش به ساختار فرهنگی شمرده شود. چنانچه التزام همگونی فرهنگ و معماری در آثار معماری جهان نیز مشاهده می‌شود. یکی از آخرین دورانی که می‌توان تا حدودی رابطه‌ی تزیینات و معماری را به‌روشنی مشاهده کرد، دوران قاجار است. (مهدوی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶:۱۳۶) خانه‌های تاریخی دوره قاجار را می‌توان بخشی از گنجینه‌های ارزشمند تاریخ هنر و معماری ایران و ایرانی دانست، خانه‌های این دوران به لحاظ کمی و کیفی مهم‌ترین دسته از خانه‌های تاریخی ایران به حساب می‌آید. (میرزایی و بیات، ۱۳۹۴:۱) دوره‌ی قاجار از مهم‌ترین اعصار تاریخی ایران است که تغییر عمده در معماری و شهرسازی آن رخ داده است. این دگرگونی‌ها با کاهش تدریجی مبانی گذشته و نیل آن به‌سوی مفاهیم جدید در حوزه معماری مسکونی بوده است. به‌گونه‌ای که ساختار همگون و یکپارچه، خانه‌های سنتی را به عرصه‌ی چالش میان سنت و تجدد و ابزار تفاوت‌ها و تمایزات طبقاتی مبدل نمود. (جمالی و خندان، ۱۳۹۹:۱)

ارزش‌های هنری تزیینات و آرایش بناها را از جنبه‌ای خاص می‌توان در تعامل و تعالی فرهنگ‌ها و اقوام مختلف دانست. این موضوع در ایران، شاید بیش از هر عصر و تمدن تاریخی اتفاق افتاد. تزیینات معماری که به شکل‌های مختلف خود را در نما، ورودی‌ها، فضاهای داخلی و به‌طور شاخص به عناصر و اجزای معماری بیان می‌کند، هویت و ارزش خود را، همانند خود معماری، در مسیر تحول زیبایی‌شناسانه‌اش می‌نمایاند. (نظربلند، ۱۳۹۶: ۲ و ۳)

خانه‌های دوره قاجاریه به دلایلی از جمله؛ نزدیکی به عصر حاضر و در دسترس بودن این خانه‌ها و سالم ماندن آن‌ها در گذر زمان، نمونه‌های مناسبی از جهت بررسی تزیینات و معماری سنتی ایران است. تزیینات خانه‌های دوره قاجار، به اشکال متنوع و به‌طور شاخص در فضای بیرونی و داخلی در ارتباط با عناصر و اجزای معماری بوده، لذا

می‌توان تزیینات را جزء معماری این خانه‌ها دانست؛ چراکه با وجود تزیینات می‌توان نشانه‌های تاریخی، هویت و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی را از آن دریافت کرد. (شاطری وایقان، امید و دبدبه، ۱۳۹۸: ۱۵۶) شیوه‌های تزییناتی معماری خانه‌های قاجاری، دارای ارزش‌های کالبد ساختاری ناب، با محتوای واقع‌گرایانه در زمان خود بوده است. علیرغم ارزش فرهنگی خانه‌های دوره قاجار، مطالعه‌ی کافی بر روی آن‌ها صورت نگرفته است. در همین راستا، پژوهش حاضر باهدف شناسایی و بررسی ابعاد اصالت مبتنی بر تزیینات در خانه‌های دوره قاجار (نمونه موردی خانه‌های امام‌جمعه، و ثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک) و نقش این تزیینات در ارزش‌های فرهنگی این میراث ارزشمند انجام گرفته است. بنابراین سؤالات و فرضیه زیر را مطرح نموده است.

سؤال اول. ویژگی‌های برجسته‌ی تزیینات معماری خانه‌های دوره قاجار شهر تهران (نمونه موردی خانه‌های امام‌جمعه، و ثوق‌الدوله، مستوفی‌الممالک) کدام است؟
سؤال دوم. ابعاد اصالت تزیینات خانه‌های دوره قاجار شهر تهران (نمونه موردی خانه‌های امام‌جمعه، و ثوق‌الدوله، مستوفی‌الممالک) کدام است؟
فرضیه. ویژگی‌های شاخص و اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های دوره‌ی قاجار، در افزایش ارزش‌های فرهنگی این مکان‌ها چه نقش داشته است؟

۲. ادبیات پژوهش

۲-۱. ادبیات تجربی

در مرور تحقیقات پیشین، پژوهش جمالی و خدانی (۱۳۹۹)، به معماری مسکونی قاجار در گذر از جهان سنت به تجدد، با استقرار برونگرایی به‌جای درونگرایی و اعمال تغییرات کالبدی و فضایی و تزیینات معماری پرداخته‌شده است. اُرسی‌های خانه‌های قاجار اردبیل در سه دوره قاجار با وجود تشابهاتی در بخش جهت‌گیری و طرح و نقش و تمایزات فراوانی در استفاده از رنگ در شیشه اُرسی‌ها و همچنین استفاده از نقوش گیاهی و اسماء الهی بر روی روکوب اُرسی‌ها دارند. از دوره اول به سوم استفاده از شیشه‌های رنگی و نقش و نگار و سایر هنرهای زینت‌بخش در اُرسی‌ها کاهش یافته و تزیینات کمتر و ساده‌تر شده‌اند (بلالی اسکویی و دیگران، ۱۳۹۹). فلاحی و نژاد ابراهیمی (۱۳۹۷) پنجره‌های اُرسی خانه‌های قاجاری تبریز را مورد بررسی قرار دادند. اُرسی‌ها سه لنگه‌ای با کتیبه‌ی مازہ دار است و

هنرمندان خانه‌های قاجاری تبریز از نظر شکل ظاهری، اکثر سازه‌ها بیش‌تر به تکنیک قواره بری و رنگ‌های اصلی در ساخت ارسی‌ها، توجه نشان داده‌اند. در پی دست یافتن به سطحی از شناخت و تعیین ابعاد اصالت، چهار ژانر اصلی «اصالت بدیع» و «اصالت استثنایی»، «اصالت تأثیرگذار» و «اصالت ارجاعی» به‌عنوان چارچوب مفهومی آن معرفی‌شده در پنج نمونه موردی توسط گروهی از فارغ‌التحصیل‌های معماری ارزش-گذاری و درنهایت بعد از تحلیل هر ژانر، اولویت اصالت استثنایی در بنای باغ فردوس و اصالت ارجاعی در ما بقی بناها محرز گردید (نیلی و دیگران، ۱۳۹۶). در مقاله‌ی واکاوی معماری سنتی دوره قاجار در عمارت دارالحکومه مفخم بجنورد، توجه به هنرهای اصیل ایرانی مانند؛ تزیینات آجرکاری، کاشی‌کاری و نیز ساخت و احداث حوض‌خانه‌ها و ارسی‌ها و... گزارش شده است (صنّعی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶). نتیجه‌ی پژوهش (مهدوی-پور و دیگران، ۱۳۹۶) نشان می‌دهد که تزیینات در کیفیت فضای معماری نقش مهمی داشته که مهم‌ترین نقش آن بالا بردن صفات کیفی فضاست. همچنین دارای مؤلفه‌های مهمی است که در مسیر فرایند طراحی معماری جهت خوانایی و هویت‌دهی به فضاها نقش اساسی دارند و طراحان باید به نوع تزیینات و میزان آن متناسب با فضا توجه نمایند. پژوهش نوگرایی در تزیینات خانه‌های قاجار شهر شیراز نیز نشان داد که تمامی این بناها دارای سبک تلفیقی در تزیینات هستند و در آن‌ها از تزیینات ایرانی و غربی توأمان استفاده‌شده است (نظربلند، ۱۳۹۶). صفایی‌نیا (۱۳۹۶) در بررسی نقوش تزیینات آینه‌کاری کاخ والی ایلام، تزیینات مختلفی از قبیل گچ‌بری‌ها، شیشه‌های رنگی و آجرکاری بر روی سقف‌ها، ستون‌ها و دیوارها در نمای درونی و بیرونی این بنا را گزارش کرده است. بر اساس نتایج پژوهش مؤمنی و دیگران (۱۳۹۴)، عمده تزیینات خانه شاکری قم آجرکاری‌های اصیل قاجاری، ستون‌ها و ازاره سنگی یکپارچه منقوش و برجسته آن است. با توجه به تأثیرات هنر غرب در دوران قاجار، برخی از تزیینات و نقوش تحت تأثیر رئالیسم و طبیعت‌گرایی قرار گرفته و این هنر ساختمانی، در دوره قاجار نوعی بیان متفاوت به خود می‌گیرد. نقوشی از قبیل گل و گلدان، فرشته، انسان و برگ کنگر به‌صورت واقع‌گرایانه و رئال در تزیینات بنا مشاهده می‌شوند. پژوهش شاه‌محمدیان و صدیق (۱۳۹۴) نشان داد که یکی از ویژگی‌های معماری خانه‌های قاجاریه سادگی بیرون و توجه به زیبایی درون، به‌کارگیری مصالحی همانند شیشه‌های رنگی و چوب در نماها و نقش انسان بالدار و یا فرشته در بین نقوش است.

فدایی‌نژاد و عشرتی (۱۳۹۳) پنج مؤلفه اصلی را برای بازشناخت مفهوم اصالت آشکار می‌سازد که به‌صورت دو جنبه‌ی «ملموس» و «ناملموس» و سه بُعد «ثبات»، «تداوم» و «تغییر» به‌عنوان پایه‌های چارچوب مفهومی اصالت معرفی می‌کند. پیشینه‌ی تحقیقات در جدول شماره (۱) به‌اختصار آمده است.

جدول ۱: خلاصه پیشینه تحقیقات انجام‌شده پیرامون ویژگی‌های تزئینات خانه‌های قاجاریه و

اصالت

پژوهشگر	تاریخ	نتایج
جمالی و خندان	۱۳۹۹	معماری مسکونی قاجار درگذر از جهان سنت به تجدد، با استقرار برونگرایی به‌جای درونگرایی و اعمال تغییرات کالبدی و فضایی و تزئینات معماری، تحولی عظیم را پشت سر نهاده است.
بلالی اسکویی و دیگران	۱۳۹۹	أرسی‌های خانه‌های قاجار از دوره اول به سوم، استفاده از شیشه‌های رنگی و نقش و نگار و سایر هنرهای زینت‌بخش در أرسی‌ها کاهش‌یافته و تزئینات کمتر و ساده‌تر شده‌اند.
فلاحی و نژادابراهیمی	۱۳۹۷	ارسی‌ها سه لنگه‌ای با کتیبه‌ی مازه داراست و هنرمندان خانه‌های قاجاری تبریز از نظر شکل ظاهری، اکثرسازه‌ها بیش‌تر به تکنیک قواره بری و رنگ‌های اصلی در ساخت ارسی‌ها، توجه نشان داده‌اند.
نیلی و دیگران	۱۳۹۶	چهار ژانر اصلی «اصالت بدیع» و «اصالت استثنایی»، «اصالت تأثیرگذار» و «اصالت ارجاعی» به‌عنوان ابعاد اصالت شناسایی کرد. و درنهایت بعد از تحلیل هر ژانر، اولویت اصالت استثنایی در بنای باغ فردوس و اصالت ارجاعی در مابقی بناها محرز گردید.
صنعی‌پور و همکاران	۱۳۹۶	در واکاوی معماری سنتی دوره قاجار در عمارت دارالحکومه مفخم بجنورد، توجه به هنرهای اصیل ایرانی؛ تزئینات آجرکاری، کاشی‌کاری، ساخت و احداث حوضخانه‌ها و ارسی‌ها و... بوده است.
مهدوی‌پور و دیگران	۱۳۹۶	تزئینات در کیفیت فضای معماری نقش مهمی داشته که مهم‌ترین آن بالا بردن صفات کیفی فضا است. و دارای مؤلفه‌هایی است که در طراحی معماری، خوانایی و هویت‌دهی به فضاها نقش اساسی دارند.
نظربلند	۱۳۹۶	پژوهش نوگرایی در تزئینات خانه‌های قاجار شهر شیراز نیز نشان داد که تمامی این بناها دارای سبک تلفیقی در تزئینات هستند و در آن‌ها از تزئینات ایرانی و غربی توأمان استفاده‌شده است.

..... بررسی ابعاد اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های قاجاری ...

در تزیینات آینه‌کاری کاخ والی ایلام، تزیینات مختلفی از قبیل گچ‌بری‌ها، شیشه‌های رنگی و آجرکاری بر روی سقف‌ها، ستون‌ها و دیوارها در نمای درونی و بیرونی این بنا وجود دارد.	۱۳۹۶	صفایی‌نیا
تزیینات خانه شاکری قم آجرکاری‌های اصیل قاجاری، ستون‌ها و ازاره سنگی یکپارچه منقوش و برجسته آن است. نقوشی از قبیل گل و گلدان، فرشته، انسان و برگ کنگر به صورت واقع‌گرایانه و رئال در تزیینات بنا مشاهده می‌شوند.	۱۳۹۴	مؤمنی و دیگران
یکی از ویژگی‌های معماری خانه‌های قاجاریه، سادگی بیرون و توجه به زیبایی درون، به کارگیری مصالحی مانند شیشه‌های رنگی و چوب در نماها و نقش انسان بالدار و یا فرشته در بین نقوش است.	۱۳۹۴	شاه‌محمدیان و صدیق
پنج مؤلفه اصلی برای بازشناخت مفهوم اصالت، که به صورت دو جنبه‌ی «ملموس» و «ناملموس» و سه بُعد «ثبات»، «تداوم» و «تغییر» به عنوان پایه‌های چارچوب مفهومی اصالت معرفی می‌کند.	۱۳۹۳	فدایی‌نژاد و عشرتی

همان‌طور که در پیشینه‌ی تحقیقات مشاهده می‌شود، در اکثر پژوهش‌ها، تزیینات خانه‌های قاجاریه مورد بررسی قرار گرفته و یا به مفهوم اصالت در آثار تاریخی و هنری پرداخته شده است. پژوهش حاضر به صورت اختصاصی بر ویژگی‌های شاخص و اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های دوره‌ی قاجاریه و نقش آن در ارزش‌های فرهنگی این مکان‌ها تمرکز دارد و با روش مستقیم جمع‌آوری اطلاعات، یعنی بازدید میدانی نمونه‌های موردی و نظرسنجی از بازدیدکنندگان، اطلاعات دست‌اول را برای انجام تحلیل‌های بعدی فراهم نموده است.

۲-۲. ادبیات نظری

تزیینات در معماری قاجار

دوره قاجار را می‌توان دوره‌ی تغییرات و تحولات جدید در هنر و معماری ایران دانست. اکثر تزیینات این دوره مانند سایر زمینه‌ها به فراخور خود تحت تأثیر غرب قرار گرفته است. نقوش تزیینی عمده‌ی دوره قاجار شامل اشکال انتزاعی، اسلیمی و خطایی، گل‌فرنگی، مناظر و شکارگاه‌ها، گلدان‌های پرگل و مرغ، تصاویر شاهان و درباریان و شاهزادگان، نقش شیر و خورشید و فرشتگان است. جنبه‌های طبیعت‌گرایانه و حالت تجمل‌گرایی نقش و نگاره‌های این دوره همراه با رنگ‌های تند، فضایی کاملاً دنیوی و

متفاوت با دوره‌های قبل ایجاد می‌کند و آن حالت روحانی و معنوی کم می‌شود. در اوایل دوران قاجار، استفاده از گچ‌بری و کاشی‌کاری در نماهای داخلی بناها مشهود است، اما با عبور از این دوره به‌ویژه اواخر قاجار و با ورود به دوران پهلوی، استفاده از تزیینات پیچیده در فضا سازی داخلی کاهش پیدا می‌کند (مؤمنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۰). ویژگی‌های قابل ملاحظه در تزیینات این دوره شامل: ازدحام بیش‌ازحد تزیینات و نقاشی در بنا؛ به‌کارگیری آرایه‌های تزئینی، گاه به شکل ساده و سطحی اما متکلف و پرنقش‌ونگار، توجه به فرم و صورت بیش از مفاهیم و مضامین نمادین آن‌ها؛ نوآوری در زمینه‌ی اشکال و رنگ‌های سنتی، رنگ زرد- نارنجی و استفاده‌ی بیشتر از رنگ‌های گرم؛ استفاده‌ی فراوان از تصاویر انسانی و حیوانی، در نقوش منفرد؛ توجه به جزء بیش از کل، به‌گونه‌ای که گاهی ترکیب کلی و یا در نقوش مجاور، رنگ و فرم دیگری که گاه ناهماهنگ نیز می‌باشد، به چشم می‌خورد (جامه بزرگ، ۱۳۹۵).

ارزش‌های فرهنگی مکان

مکان‌ها آشکارا دارای ارزش‌هایی هستند که یکی از آن‌ها ارزش‌های فرهنگی است. ارزش‌ها به مکان نسبت داده می‌شوند و افراد و جامعه از چنین ویژگی‌هایی نفع می‌برند. این‌گونه ارزش‌ها را می‌توان در مکان‌های تاریخی به‌ویژه مکان‌های میراثی جست‌وجو کرد. ارزش‌های فرهنگی مکان شامل: ارزش زیبایی‌شناسی، ارزش معنوی، ارزش اجتماعی، ارزش تاریخی، ارزش نمادین و اصالت مکان است (Trasby, 2003).

جدول ۲: مؤلفه‌های سازنده ارزش‌های فرهنگی مکان

مؤلفه	تشریح ویژگی‌ها
ارزش زیبایی‌شناسی	این ارزش نشانگر زیبایی به معنایی بنیادین است. می‌توان رابطه مکان را با چشم‌اندازی که در آن واقع شده زیر عنوان کلی «ارزش زیبایی‌شناسی» در نظر گرفت، یعنی همه کیفیت زیست‌محیطی مربوط به مکان و محیط اطراف آن.
ارزش معنوی	ارزش معنوی مکان ممکن است به حس هویت جامعه به‌مثابه یک کل و هویت افراد آن کمک کند. این ارزش ممکن است برای آنان حس اعتماد به نفس فرهنگی و حس ارتباط میان امر محلی و امر جهانی را فراهم کند، یعنی به تعریف مفهوم تمدن بشری و جامعه متمدن کمک کند.
ارزش اجتماعی	تفسیر فرهنگ به‌مثابه ارزش‌ها و عقاید مشترکی که گروه‌ها را به یکدیگر پیوند می‌دهد، ارزش اجتماعی مکان میراثی است که در آن ثبات و انسجام اجتماعی جامعه منعکس شود.

مؤلفه	تشریح ویژگی‌ها
ارزش تاریخی	این ارزش به شیوه‌های بحث نشدنی نسبت به مکان درونی است. از میان همه مؤلفه‌ها به احتمال زیاد این ارزش بیشتر از بقیه برحسب شرایط عینی تشخیص دادنی است. شاید منفعت اصلی ارزش تاریخی این باشد که با برقراری ارتباط با گذشته و آشکار کردن خاستگاه زمان حال به تعریف هویت کمک می‌کند.
ارزش نمادین	این ارزش حامل معنا و اطلاعاتی است که به جامعه کمک می‌کند تا هویت خود را تفسیر و بر شخصیت فرهنگی خود تأکید کند. این ارزش به مثابه بازنمای معنا برای عملکرد آموزشی مهم است، نه فقط برای جوانان بلکه برای ارتقای جایگاه دانش و سطح درک کل جامعه.
ارزش اصالت	یعنی مکان به خاطر خودش با ارزش است، زیرا واقعی و منحصر به فرد است، نه جعلی. ویژگی مهم ملازم این امر عبارت است از تمامیت که در شرایط گوناگون تعریف متفاوتی دارد. حفاظت از تمامیت مکان، هر طور تفسیر شود، می‌تواند در هنگام توجه به ارزش فرهنگی محدودیت مهمی بر تصمیم‌گیری درباره پروژه باشد.

(Trasby, 2003)

در این پژوهش، از بین مؤلفه‌های ارزش‌های فرهنگی مکان، ارزش اصالت فرهنگی مکان مورد مطالعه قرار گرفته است.

مفهوم اصالت

امروزه مفهوم اصالت، نقش اصلی در بسیاری از مطالعات میراث با سؤال این که آیا اصالت آثار است که مخاطب را به تجربه مجدد اثر سوق می‌دهد (Waitt, 2000)، یا حس هویت و نوستالژی خاطرات جمعی، اتصال بین گذشته، حال و آینده است (Millar, 1989: 9-14)؟ در پیوند با زمان، باید گفت اصالت یک کار هنری، میزان راستین بودن وحدت ذاتی، فرآیند خلاق و نمود فیزیکی آن کار و نیز تأثیرات پیام آن در طول زمان تاریخی آن است (مسعود و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۷۳). منظور از اصالت، یگانگی ظاهری است که موجب تمایز اثری از دیگر آثار می‌شود. احتمالاً «یکتایی» در مقایسه با اصالت، واژه‌ای دقیق‌تر برای این مفهوم است، می‌توان با قاطعیت گفت، یکتایی شرط لازم برای اصیل خوانده شدن هر اثر هنری، به گونه‌ای معنادار است؛ اما این یگانگی شرط لازم برای زیبایی اثر و تبدیل شدن آن به تجربه زیباشناختی نیست (علی-نژاد مجیدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۴). اصالت و درستی، جنبه‌های مهم در ارزیابی ذخایر

میراث فرهنگی است. از دید کلی، اصالت هنگامی به منبعی نسبت داده می‌شود که از نظر مواد اولیه، اصل و واقعی است؛ سند Nara (1994)، بر درستی منابع اطلاعاتی، برای ارزیابی واقعی بودن اثر تکیه دارد (Brandi, 2013). اصالت از تعریف منبع، مشتق شده و بنابراین، بسته به اهمیت بافت تاریخی به روش‌های مختلفی استنباط می‌شود (Kilito & Fielden, 2007). برای این اساس ممکن است کلیه ویژگی‌های اثر و کلیت آن نشانگر اصالت اثر نباشد و یا هر یک از اجزاء، حامل بخشی از شاخص‌های اصالت باشند نه همه‌ی آن‌ها، از این رو اصالت مفهومی نسبی تلقی می‌گردد و نه مطلق. در سال‌های اخیر، مفهوم اصالت فراتر از جنبه‌های ملموس میراث حرکت نموده و حوزه شمول میراث از بناهای منفرد و مونومان‌ها به مجموعه‌های معماری و شهری، شهرهای تاریخی و در دهه‌های اخیر به حوزه منظرهای فرهنگی تعمیم و گسترش یافته است.

مفهوم اصالت از دیدگاه نظریه پردازان

Stovel از نظریه‌پردازان این حوزه، به منظور تحلیل و ارزیابی مفهوم اصالت، دو نوع رویکرد اصلی را معرفی نموده است: «نخست، اصالت در ارتباط با همه ویژگی‌های ممکن مورد بررسی قرار گیرد؛ دوم، اصالت در رابطه با مجموعه‌ای از ویژگی‌های انتخاب شده اثر مورد بررسی قرار گیرد» (Stovel, 2007:29). بر اساس نظریه Brandi در رابطه با «وحدت بالقوه اثر هنری» همواره تناظر بین اجزاء و کل وجود دارد. از این رو، عملکرد اجزاء به صورت مستقل مدنظر نمی‌باشد، بلکه کلیت اثر بایستی قابل فهم باشد (فدایی‌نژاد و عشرتی، ۱۳۹۳). Van Balen از طریق پیشنهاد چهارچوبی مفهومی با عنوان Nara Grid مبتنی بر توصیه‌های منشور Nara، در راستای کاربردی نمودن مفهوم اصالت گام مؤثری برداشته است، تا از رهگذر آن، بازشناخت ابعاد و جنبه‌های متفاوت ارزش‌های آثار میراثی میسر گردد (Van Balen, 2008: 39-40). Andrews & Buggey مفهوم اصالت را در رابطه با منظرهای فرهنگی بومی تبیین نموده‌اند. آن‌ها اصالت را به معنای حفاظت از ذات حقیقی مکان می‌دانند و تداوم را در مردم، اجتماعات و منظرهای فرهنگی می‌یابند و ضمن تأکید بر ذات پویای ارزش‌های فرهنگی بستر و منظرهای فرهنگی، اهمیت نقش مردم در رابطه با بستر قرارگیری-شان را مطرح می‌نمایند (Andrews & Buggey, 2008:67). Rössler نیز مفهوم اصالت در قلمرو منظر فرهنگی را با تأکید بر نقش توأمان مؤلفه‌های اصالت و یکپارچگی تبیین می‌نماید. وی با مطرح

نمودن مفهوم «اصالت پیشرونده» مکان، برخی از تغییرات و اصلاحات خاص را در عین حفظ فرم‌های اصلی میراث توجیه می‌نماید (Rössler, 2008: 48).

ابعاد اصالت

اصالت را در ۴ بعد به شرح زیر می‌توان مطرح کرد (نیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵ و ۶).
اصالت اصلی (بدیع) - مردم تمایل دارند چیزی را اصیل پندارند که دارای اصالت در طراحی بوده، اولین نوع خود باشد، قبلاً توسط انسانی مشاهده نشده باشد، کپی یا تقلیدی نباشد (Gilmore & Pine, 2007). نتایج مطالعات نشان می‌دهد که بازدیدکنندگان مکان‌های موروثی، به دنبال اصالت عینی هستند، که مترادفی از اصالت اصلی Gilmore & Pine است. اصالت عینی شامل استفاده مرتبط آثار از نسخه‌های اصلی است که از اشیاء، لوازم، مبلمان‌های موجود در بنا، توسط گردشگران درک و حس می‌شوند و تجربه‌ی اصیل و معتبر از شناخت مواد، مصالح، نقاشی‌ها و... به دست می‌آید (Andriotis, 2011).

اصالت استثنایی - مردم تمایل دارند چیزی را اصیل پندارند که به طور فوق‌العاده خوب و خارق‌العاده توسط یک فرد انجام شود، تجربه بازدیدکنندگان آثار، زمانی افزایش می‌یابد که پیشنهادهای برای اجتماع‌پذیری، بیشتر از اطرافیان خود ایجاد شود. بنابراین، فرایند تعامل انسانی برای تفسیر اصالت استثنایی، اساسی است (Gilmore & Pine, 2007).

اصالت ارجاعی - مردم تمایل دارند چیزی را اصیل پندارند که با الهام گرفتن از تاریخ بشر به برخی زمینه‌های دیگر اشاره دارد و به خاطرات و آرزوهای مشترک ما تلنگر بزند؛ مشتق شده یا بی‌اهمیت نباشد (Gilmore & Pine, 2007). Beverland (2005)، صداقت را به عنوان عامل اصلی تعیین‌کننده اصالت ارجاعی شناسایی نمود که از سه دیدگاه قابل بررسی است: استفاده از یک مکان و تاریخ و فرهنگ آن به عنوان مرجع؛ تعهد به فرآیندهای تولید سنتی؛ و جذابیت فراتر از ملاحظات تجاری. Gilmore & Pine (2007)، تمام مکان‌های دارای تم تاریخی را طبق تعریف، ارجاعی می‌دانند.

اصالت دارای نفوذ - مردم تمایل دارند چیزی را اصیل پندارند که بر نهادهای دیگر، اعمال نفوذ می‌کند، انسان‌ها را به هدف‌های بالاتر فرامی‌خواند و پیش‌بینی برای راه‌های بهتر را فراهم می‌سازد؛ بی‌اهمیت و بدون معنی نیست (Gilmore & Pine, 2007).

معماری ماندگار به افرادی که به دنبال مسیر متفاوت یا جدیدی در زندگی هستند، احساس تولد دوباره می‌دهد و به آن‌ها این فرصت را می‌دهد، تا با دید تازه‌ای به دنیا بنگرند. علاوه بر آن، مخاطبینی از همهی اقشار را به سمت خود سوق می‌دهد (Bruner, 1994:10). افرادی که در جست‌وجوی اصالت دارای نفوذ هستند، بر احساسات نوستالژیک برای گذشته‌ای که از بین رفته، جست‌وجو برای ریشه‌های تاریخی خود و بر یک‌زمان‌مصور که زندگی طبیعی‌تر، خالص‌تر و ساده‌تر بوده، متکی هستند (نیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶ و ۵). با توجه به مطالب مطرح‌شده، ابعاد و شاخص‌های اصالت‌تزیینات، به‌اختصار در جدول (۳) آمده و مدل مفهومی پژوهش در شکل (۱) طراحی شده است.

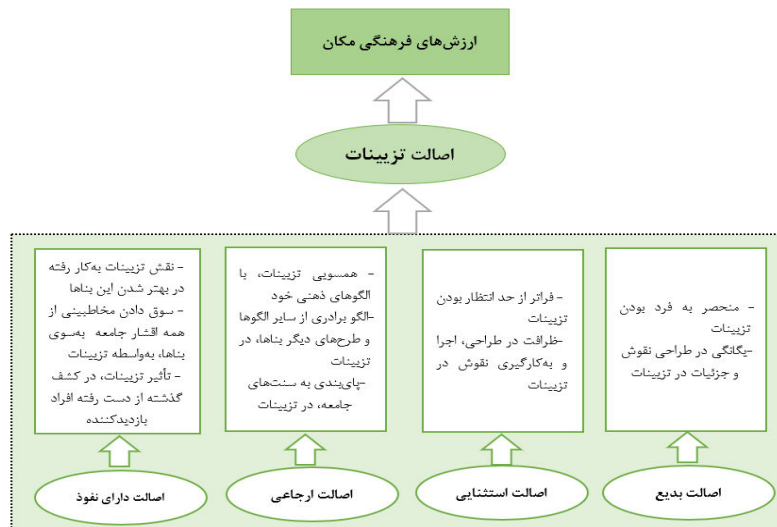
جدول ۳: ابعاد و شاخص‌های اصالت‌تزیینات

ابعاد	شاخص	ابعاد	شاخص
اصالت	منحصربه‌فرد بودن تزیینات	اصالت	فراتر از حد انتظار بودن تزیینات
بدیع	یگانگی در طراحی نقوش و جزئیات در تزیینات	استثنایی	ظرافت در طراحی، اجرا و به‌کارگیری نقوش در تزیینات
اصالت	همسویی تزیینات، با الگوهای ذهنی خود	اصالت	نقش تزیینات به‌کاررفته در بهتر شدن این بناها
ارجاعی	الگو برداری از طرح‌های دیگر بناها، در تزیینات	دارای	سوق دادن مخاطبینی از همه اقشار جامعه به‌سوی بناها
تزیینات	پایبندی به سنت‌های جامعه، در تزیینات	نفوذ	تأثیر تزیینات بناها، در کشف گذشته افراد بازدیدکننده

(نیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶ و ۵)

الگوی مفهومی پژوهش

در پژوهش حاضر، الگوی مفهومی زیر جهت تبیین تأثیر اصالت‌تزیینات بر ارزش‌های فرهنگی مکان، ترسیم‌شده است. متغیر مستقل پژوهش، اصالت در ۴ بعد؛ اصالت بدیع، اصالت استثنایی، اصالت ارجاعی و اصالت دارای نفوذ است و متغیر وابسته پژوهش، ارزش‌های فرهنگی مکان در خانه‌های دوره قاجاره تهران (نمونه موردی‌ها) است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش (نگارندگان)

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر، به روش توصیفی-تحلیلی، از نوع پیمایشی انجام شده است. در بخش تحلیلی، مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی از محل و بررسی دقیق تزینات معماری خانه‌های منتخب و در بخش کمی نظرسنجی از کاربران پیرامون «ویژگی‌های تزینات به کاررفته در خانه‌های قاجاری منتخب»، اساس کار بوده است. حوزه‌ی پژوهش خانه‌های دوره قاجار (نمونه موردی خانه امام‌جمعه، وثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک) واقع در مناطق ۱۲ و ۱۱ شهر تهران بوده است. جامعه آماری پژوهش، شامل بازدیدکنندگان از خانه‌های منتخب بوده است. حجم نمونه ۳۸۴ نفر بود که به شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی هدفمند انتخاب شده‌اند. برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از محدوده بیان شده، از مطالعات اسنادی-کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه محقق ساخته و مبتنی بر اهداف سؤالات و فرضیه پژوهش تهیه شده است. روایی محتوایی سؤالات پرسشنامه‌ها از منظر چند تن از متخصصین، روایی سازه آن با محاسبه روایی واگرا ($HTMT < 0/9$)، روایی همگرا و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ، پایایی درونی (Rho) و پایایی مرکب (CR) به دست آمد. داده‌های

گردآوری شده با روش‌های آمار استنباطی؛ تحلیل عاملی (Factor Analysis) و رگرسیون (Regression) با به‌کارگیری نرم‌افزار Smart PLS-3 تحلیل شد.

۴. تحلیل تجربی

۴-۱- تحلیل توصیفی یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش - تزیینات معماری خانه‌های دوره قاجار شهر تهران (نمونه موردی خانه‌های امام‌جمعه، وثوق‌الدوله، مستوفی‌الممالک) دارای چه ویژگی‌های شاخصی می‌باشد؟

الف) ویژگی‌های معماری خانه‌های منتخب

شکل ۲: خانه امام‌جمعه (URL:1) شکل ۳: خانه وثوق‌الدوله (URL:2) شکل ۴: خانه مستوفی‌الممالک (URL:3)

۱) خانه امام‌جمعه

این بنای تاریخی در خیابان ناصرخسرو، کوچه امام‌جمعه شماره ۳۷ قرار گرفته است (مشبکی اصفهانی و مشبکی اصفهانی، ۱۳۹۸: ۳۲). حدود ۱۲۸۰ه.ق، اواسط سلطنت ناصرالدین‌شاه ساخته شده، ساختار آن گچ خشتی، تیرچوبی و ستون‌های سنگی است (کاتب، ۱۳۸۴: ۲۳۳). این خانه به امام‌جمعه تهران در زمان ناصرالدین‌شاه قاجار منسوب است. آنچه امروز باقی‌مانده عمدتاً بنایی است به مساحت ۷۸۹ مترمربع دوطبقه (عباسی‌نیا و طلائی، ۱۳۹۹: ۱۳).

۲) خانه وثوق‌الدوله (قوام‌الدوله)

این خانه در سال ۱۲۵۳ه.ق، در زمان محمدشاه قاجار، ساخته شد. مجموعه قوام‌الدوله در ابتدا مساحتی در حدود ۱۲ هزار مترمربع داشته است که در حال حاضر فقط بنای موجود باقی‌مانده (همان خانه اندرونی و بیرونی). این سرا مابین کوچه‌های میرزا محمود وزیر، کوچه محدث و کوچه وزیری محصور است. این بنا دوطبقه و مجموع اتاق‌ها در کل ساختمان ۸ عدد و ۴ دهلیز است (رضائی‌زاده مهابادی و کلهرراد، ۱۳۹۹: ۹-۸).

۳) خانه مستوفی الممالک

عمارت مستوفی الممالک در منطقه ۱۲ تهران، ناحیه ۳ (محلہ سنگلج)، چهارراه گل‌بندک، کوچه شهید سعید بادامچی، کوچه چال حصار، بن‌بست مستوفی قرار دارد. این بنا متعلق به اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی می‌باشد. در سال ۱۳۱۱ ه.ق، بنا شده است. خانه مستوفی، ساختمانی آجری است که در دو طبقه و در هر طبقه با دولایه فضایی و سرسرای در میانه همراه با رواق خارجی سرتاسری، سازمان یافته است (امینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹-۶).

ب) تزینات وابسته به معماری

- حجاری

شکل ۵: نمونه‌ای از حجاری‌های به کاررفته در خانه مستوفی الممالک و خانه امام‌جمعه (نگارندگان، ۱۳۹۸)

حجاری‌های خانه امام‌جمعه، دارای موضوعات هندسی و گیاهی با نقش برجسته، برگرفته از دوره هخامنشی و ساسانی است (سخن‌پرداز و مراثنی، ۱۳۸۸: ۱۰-۶). حجاری‌های خانه مستوفی الممالک با ترسیمات و نقوش واقعی و مجسمه‌سازی از نقوش گیاهی و برجسته است (امینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹-۶). نمونه‌ای از این حجاری‌ها در شکل (۵) مشاهده می‌شود.

- کاشی کاری

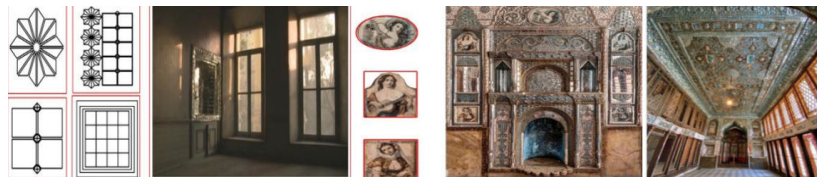
موضوع و مضمون غالب کاشی‌های خانه امام‌جمعه را تصاویر طراحی شده از شاهان ساسانی و در برخی موارد، شخصیت‌های حماسی و اسطوره‌ای تشکیل می‌دهند (سخن‌پرداز و مراثنی، ۱۳۸۸: ۱۰-۶). در نمای اصلی خانه وثوق‌الدوله، روبه میان‌سرا و دیگر اضلاع بنا، کاشی کاری معقلی با طرح‌های هندسی و قطعات مربعی وجود دارد (شکل ۶).

شکل ۶: نمونه‌ای از کاشی کاری خانه وثوق الدوله و خانه امام جمعه (سخن پرداز و مراثی، ۱۳۸۸: ۵۹-۵۷)

- آینه کاری

آینه کاری خانه امام جمعه به صورت الماسی و برجسته است (کاتب، ۱۳۸۴: ۲۳۳) و در پوشش تالار تابستانی و اتاق‌های خصوصی در طبقه دوم بخاری‌های قسمت زمستانی نیز وجود دارد. در تالار آینه‌خانه وثوق الدوله، بدنه‌ها و سقف از آینه‌هایی پوشیده شده (قراخانی و سعیدی، ۱۳۹۵: ۶-۵). در خانه مستوفی الممالک (شکل ۷) در یکی از اتاق‌ها از طرح‌های هندسی به صورت قطعات مربع شکل و در حاشیه آن جهت قاب‌بندی از ستاره ایرانی استفاده شده است (امینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹-۶).

شکل ۷: بخشی از آینه کاری‌های به کاررفته در دیوارها، سقف و بخاری‌های خانه امام جمعه، نمونه‌ای از تلفیق آینه کاری و نقاشی در خانه وثوق الدوله و آینه کاری خانه مستوفی الممالک (URL: 1 و نگارندگان، ۱۳۹۸)

- آلت چینی‌های چوبی

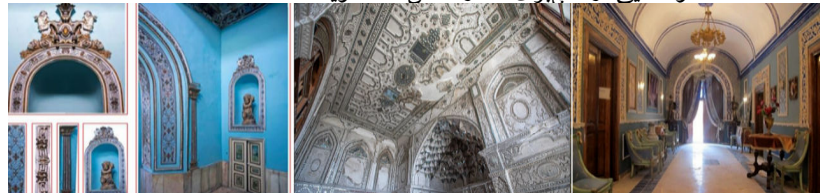
آلت چینی‌های چوبی در ساخت ارسی‌ها، درب‌ها و لنگه‌ها، در خانه امام جمعه مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در تزئین درب‌های خانه مستوفی الممالک از طرح‌ها و نقوش هندسی چوبی، بهره‌گیری شده است (شکل ۸).

شکل ۸: شکل و نوع آلت چینی چوبی به کاررفته در خانه امام جمعه و نمونه‌ای از آلت چینی‌های چوبی در درب ورودی خانه مستوفی‌الممالک (URL: 1 و نگارندگان، ۱۳۹۸)

- گچ‌بری

گچ‌بری‌های خانه امام جمعه، ترکیبی از نقوش و طرح‌های گیاهی و هندسی، در سطوح داخلی و خارجی بنا را درمی‌گیرد (سخن‌پرداز و مراثی، ۱۳۸۸). سقف ایوان با گچ‌بری‌های و سرستون‌های گچ‌بری در ایوان طبقه دوم، درگاه‌ها و حدفاصل آینه‌کاری-ها و اتاق‌های خصوصی در طبقه دوم دارای تزینات گچ‌بری هستند (ملازاده و محمدی، ۱۳۸۶). در تالار آینه‌خانه و ثوق‌الدوله تصاویر زنان فرنگی به صورت کارت‌پستال در میان موتیف‌های گچ‌بری است (رضائی‌زاده مهابادی و کلهراد، ۱۳۹۹: ۸-۹). دیوارها دارای گچ‌بری و نقاشی از گیاهان تزئینی و اسلیمی است (شاه‌محمدیان و صدیق، ۱۳۹۴: ۵). تزینات خانه مستوفی‌الممالک، اغلب شامل تزینات گچ‌بری، دارای نقوش حیوانات افسانه‌ای با سر انسان و بدن شیر، انسان بالدار یا فرشته، گل و گیاه و... در سقف و دیوارها، بالای شومینه‌های اتاق‌ها و روی ستون‌ها است (شاه‌محمدیان و صدیق، ۱۳۹۴: ۵-۴). نمونه‌هایی از گچ‌بری‌ها در شکل (۹) هویداست.

شکل ۹: نمونه‌ای از گچ‌بری‌های به کاررفته در دیوارهای خانه و ثوق‌الدوله، دیوارها و سقف تالارخانه امام جمعه و بالای درگاه‌های ورودی خانه مستوفی‌الممالک (URL: 1 و نگارندگان، ۱۳۹۸)

- نقاشی

از آثار جالب در تزینات دیواری منزل امام جمعه، نقاشی‌هایی از مناظر و ساختمان-ها و طبیعت‌هایی به شیوه کلاسیک است که در فریم‌های که گچ‌بری‌ها فراهم ساخته‌اند،

نصب شده‌اند. تکنیک آثار، آبرنگ ملایمی است که بر روی آن با مدادرنگی کار شده است. این نقاشی‌ها اغلب بر روی کاغذ یا پارچه اجرا شده، نقاشی‌هایی با نقوش حیوانی و با مضامین شکار و نقاشی نقوش گل و مرغ در سقف تالارها نیز دیده می‌شود (گودرزی، ۱۳۸۸: ۲۳۵). در خانه وثوق‌الدوله، نقاش با ایجاد زمینه‌هایی به رنگ، سبز، آبی و نارنجی در میان گچ‌بری‌هایی با نقش اسلیمی فرنگی و روکش طلا، توانسته توازن در رنگ و فرم نسبت به کل نقوش ایجاد نماید؛ تراکم و پوشش این نقوش حتی بر روی تمامی اجزای قابل مشاهده ارسی و در ورودی چوبی هر دو تالار نیز دیده می‌شود. موضوع این نقاشی‌ها صرفاً نقوش گیاهی، گل و بوته‌های متنوع است (مدهوشیان نژاد و عسکری الموسی، ۱۳۹۵: ۹-۱۰). در خانه مستوفی‌الممالک انواع درهای چوبی نقاشی شده را می‌توان دید. نقاشی‌ها از طبیعت و موضوعات وابسته به آن الهام گرفته شده‌اند و حیوانات مختلفی همچون پرندگان، سگ، پروانه و... نیز در آن‌ها دیده می‌شود (امینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹-۶). نمونه‌ی نقاشی‌ها در شکل (۱۰) مشاهده می‌شود.

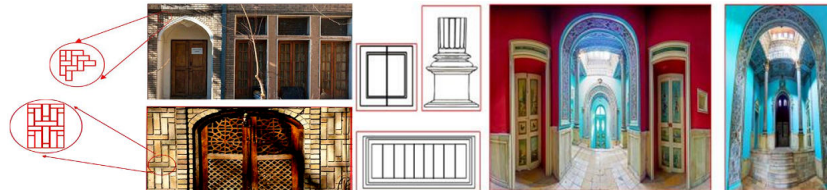

شکل ۱۰: نمونه‌ای از نقاشی‌های به‌کاررفته در سقف خانه امام‌جمعه، درهای خانه وثوق‌الدوله با مضامین جانوری و نقاشی کنسیده شده در قاب‌بندی‌های درب‌ها در خانه مستوفی‌الممالک (URL:1 و نگارندگان، ۱۳۹۸)

- آجرکاری

در تزیینات نمای خانه وثوق‌الدوله، دو حیاط آجرچینی (عباسی‌نیا و طلائی، ۱۳۹۹: ۱۳) و سقف زیرزمین، تزیینات آجری وجود دارد که طرح‌های مختلف و خصوصاً طرح خفته، راسته در قسمت‌های گوناگون بنا وجود دارد (قراخانی و سعیدی، ۱۳۹۵: ۶-۵). علاوه بر موارد فوق، پنجره‌های زیرزمین از کنار هم قرار گرفتن قطعات آجری و به‌صورت شبکه چینی پدید آمده‌اند. در خانه مستوفی‌الممالک از آجرکاری (مهری به‌صورت بافت سنگ)، در ورودی بنا و قسمت‌های مختلف آن به‌صورت ازاره و پایه ستون استفاده شده است. این

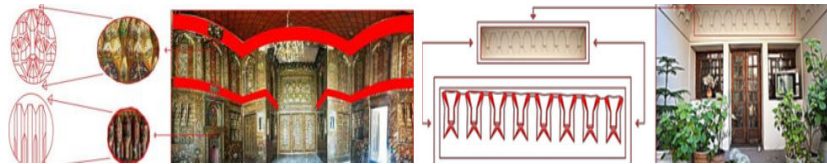
نوع استفاده از آجر، در تزئین بخاری اتاق نیز دیده می‌شود (امینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹-۶). در شکل (۱۱)، نمونه‌های از آجر کاری‌ها مشاهده می‌شود.

شکل ۱۱: استفاده از آجر با طرح سنگ به عنوان ازاره در خانه مستوفی الممالک، برخی اشکال و نقوش آجری به کاررفته در دیوارهای خانه وثوق الدوله (URL:1 و نگارندگان، ۱۳۹۸)

- قطار بندی

در تزینات نماهای دو حیاط خانه وثوق الدوله و دیوارهای تالار بتنی قطار بندی‌های گچی وجود دارد (عباسی نیا و طلایی، ۱۳۹۹). در دیوارهای تالار بتنی قطار بندی، دیواره‌ها را به دو قسمت مساوی عرضی تقسیم کرده است که در هر سمت دیوار قسمت بالا، سه رف یا طاقچه با قوس هلالی وجود دارد، در قسمت پایین نیز به صورت پرکار و متنوع تری با کادرهای مربع و مستطیل تقسیم شده‌اند (مدهوشیان نژاد و عسکری الموسی، ۱۳۹۵: ۴). نمونه‌های از قطار بندی‌ها در شکل (۱۲) مشاهده می‌شود.

شکل ۱۲: نمونه‌ای از قطار بندی‌های گچی به کاررفته در خانه وثوق الدوله (URL:1 و نگارندگان، ۱۳۹۸) همراه با ویرایش نگارنده

- مقرنس

پیش از ورود به تالار راهرو ورودی خانه امام جمعه دارای مقرنس حاشیه‌های گچ‌بری و تزیناتی است که تمام سقف راهرو، راه‌پله و ورودی تالار را شامل می‌شود (کاتب، ۱۳۸۴: ۲۳۳). طبقه دوم دارای ایوان مشرف به حیاط و تالار تابستانی دارای دو گوشواره با تزینات مقرنس کاری هستند. تزینات مقرنس با گچ‌بری و آینه کاری اجرا شده‌اند (ملازاده و محمدی، ۱۳۸۶). در تزینات نماهای دو حیاط خانه وثوق الدوله

عباسی‌نیا و طلائی، ۱۳۹۹: ۱۳) و در حاشیه سقف، تزئینات مقرنس کاری وجود دارد (شاه‌محمدیان و صدیق، ۱۳۹۴: ۵). در شکل (۱۳)، نمونه‌هایی از مقرنس کاری‌ها مشاهده می‌شود.

شکل ۱۳: نمونه‌ای از مقرنس‌های گچ‌بری شده در راهروهای خانه امام‌جمعه و در نمای اصلی خانه وثوق‌الدوله (URL:1 و نگارندگان، ۱۳۹۸) همراه با ویرایش نگارنده

- ارسی و گره چینی ارسی

پذیرایی خانه‌ی امام‌جمعه با دو دستگاه اُرسی باشکوه به‌اندازه کف زمین تا سقف کنده‌کاری‌های ظریف و قاب‌های کوچک شیشه‌ای رنگی دارند (شکل ۱۴). از نقوش گیاهی و نقوش هندسی در طراحی و ساخت ارسی‌ها استفاده شده است (کاتب، ۱۳۸۴: ۲۳۳). در تالار آینه‌خانه وثوق‌الدوله ارسی‌های اتاق دارای گره‌های کنده‌کاری شده و تزئینات چوبی ظریف و شیشه‌های رنگی است که روی آن‌ها نقاشی شده است (رضائی-زاده مهابادی و کلهرراد، ۱۳۹۹: ۹-۸). آرایش درب‌ها در این تالار از نوع گره‌سازی با چوب است که تیغه جرزهای حدفاصل، شکل مکعب مستطیلی دارند (نوربخش صالح و محمدی، ۱۳۹۷: ۱۳-۹).

شکل ۱۴: نمونه‌ای از ارسی‌های استفاده‌شده در خانه امام‌جمعه (URL:1 و نگارندگان، ۱۳۹۸)

- لمبه کوبی

در خانه امام‌جمعه قطعات چوبی لمبه کوبی شده درون کلاف‌های چوبی که پیرامون آن‌ها قرار گرفته‌اند و به‌صورت قطعات لوزی شکل در سقف تالار، مورد استفاده قرار گرفته‌اند. پوشش‌های طبقه همکف خانه مستوفی‌الممالک، از نوع تاق آجری و

پوشش‌های طبقه اول از نوع تخت می‌باشد که با استفاده از تیرهای چوبی و تخته کوبی روی آن ساخته شده است (امینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۹-۶). در شکل (۱۵)، نمونه‌های از لمبه کوبی‌ها مشاهده می‌شود.

شکل ۱۵: شکل و نوع لمبه کوبی به کاررفته در خانه امام جمعه و استفاده از لمبه کوبی در سقف خانه مستوفی‌الممالک

(URL:1) و نگارندگان، ۱۳۹۸) همراه با ویرایش نگارنده

۴-۲- تحلیل استنباطی یافته‌های پژوهش

سؤال دوم- ابعاد اصالت تزیینات خانه‌های دوره قاجار شهر تهران (نمونه موردی خانه‌های امام جمعه، وثوق‌الدوله، مستوفی‌الممالک) کدام است؟
در بخش اول تحقیق و مطالعات کتابخانه‌ای، ۴ بعد اصالت به‌عنوان مؤلفه‌های سازنده‌ی ارزش‌های فرهنگی مکان، شناسایی شد. سپس در خصوص ابعاد اصالت تزیینات خانه‌های منتخب، از بازدیدکنندگان با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، نظرسنجی به عمل آمد. داده‌های حاصل با روش تحلیل عاملی، مورد تحلیل قرار گرفت. ابعاد اصالت تزیینات خانه‌های منتخب، به همراه بار عاملی آن‌ها در جدول شماره (۴) آمده است.

جدول ۴: اصالت تزیینات خانه‌های منتخب و ابعاد آن

ردیف	گویه	نشانه‌گر	بارعاملی	آماره T	سطح معنی‌داری
اصالت بدیع جزئیات	منحصربه‌فرد بودن	q ₁	۰/۹۵۵	۸۸/۰۶	۰/۰۰۰
	یگانگی در طراحی نقوش و جزئیات	q ₇	۰/۹۴۶	۷۵/۹۱	
اصالت استثنایی	فراتر از حد انتظار	q ₂	۰/۹۱۸	۵۸/۲۳	۰/۰۰۰
	ظرافت در طراحی، اجرای نقوش	q ₅	۰/۹۴۷	۱۵۰/۱۳	
اصالت	همسویی با الگوهای ذهنی	q ₃	۰/۸۸۸	۴۸/۲۷	۰/۰۰۰

ردیف	گویه	نشانهگر	بارعاملی	آماره T	سطح معنی داری
ارجاعی	خود				
	الگو برادری از سایر طرح‌ها	q ₄	۰/۶۴۲	۱۸/۳۲	۰/۰۰۰
اصالت دارای نفوذ	پایبندی به سنت‌های جامعه	q ₁₀	۰/۸۶۴	۳۷/۱۵	۰/۰۰۰
	نقش تزیینات، در بهتر شدن	q ₆	۰/۸۷۱	۵۰/۱۵	۰/۰۰۰
	سوق دادن مخاطبین اقشار جامعه	q ₈	۰/۷۴۸	۲۳/۰۴	۰/۰۰۰
	تأثیر، در کشف گذشته ازدست‌رفته	q ₉	۰/۸۹۳	۶۱/۸۸	۰/۰۰۰

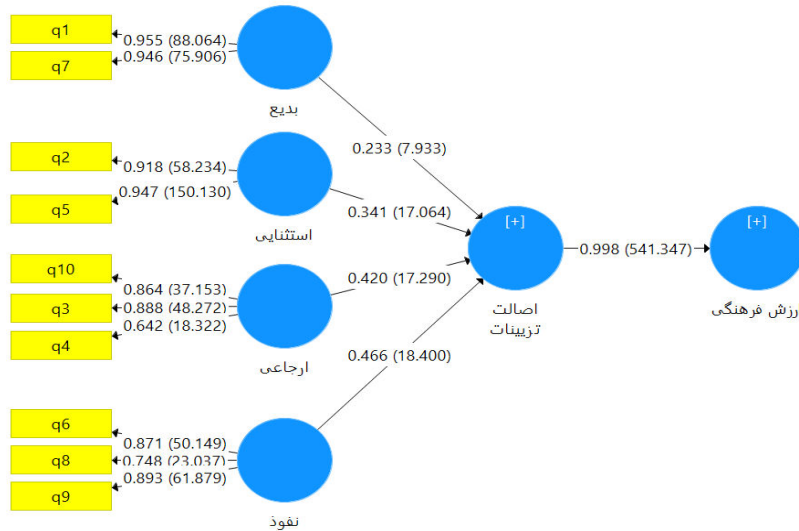
تمامی گویه‌ها دارای بار عاملی بالای ۰/۵۰ و مقادیر آماره T بالای ۱/۹۶ هستند (P=۰/۰۰۰) و دقیقاً متغیرهای پیش‌بینی شده در پرسشنامه را اندازه‌گیری می‌کنند.

جدول ۵: ضرایب استاندارد شده رگرسیون چندگانه متغیر وابسته اصالت

منابع تغییرات	Beta	آماره T	سطح معنی داری
اصالت بدیع	۰/۲۳۳	۷/۹۳	۰/۰۰۰
اصالت استثنائی	۰/۳۴۱	۱۷/۰۶	۰/۰۰۰
اصالت ارجاعی	۰/۴۲۰	۱۷/۲۹	۰/۰۰۰
اصالت دارای نفوذ	۰/۴۶۶	۱۸/۴۰	۰/۰۰۰

داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد، مقادیر t برای تأثیر هر ۴ بعد اصالت، بزرگ‌تر از ۱/۹۶ بوده و از لحاظ آماری معنی دار است. بنابراین با اطمینان بیش از ۰/۹۹ می‌توان گفت که اصالت بدیع، اصالت استثنائی، اصالت ارجاعی و اصالت دارای نفوذ، ابعاد اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های امام‌جمعه، وثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک بوده است. اصالت دارای نفوذ با ضریب ۰/۴۶۶، مهم‌ترین بعد اصالت است. اصالت‌های ارجاعی، استثنائی و بدیع به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند. مدل اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق در حالت ضرایب استاندارد و معناداری در شکل ۱۶ مشاهده می‌شود.

بررسی ابعاد اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های قاجاری ...

شکل ۱۶: مدل اندازه‌گیری در حالت معناداری بارهای عاملی و ضرایب رگرسیونی

فرضیه - ویژگی‌های شاخص و اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های دوره قاجار، در افزایش ارزش‌های فرهنگی این مکان‌ها نقش داشته است. به منظور بررسی این فرضیه از ضرایب استاندارد شده رگرسیون استفاده شد.

جدول ۶: ضرایب استاندارد شده رگرسیون چندگانه متغیر وابسته ارزش‌های فرهنگی مکان

(منبع: نگارندگان)

منابع تغییرات	Beta	آماره T	سطح معنی‌داری
اصالت تزیینات	۰/۹۹۸	۵۴۱/۳۵	۰/۰۰۰

داده‌های جدول ۶ و شکل ۱۶ نشان می‌دهد، مقادیر t برای تأثیر اصالت تزیینات، بر ارزش‌های فرهنگی بزرگ‌تر از ۱/۹۶ بوده و از لحاظ آماری معنی‌دار است. بنابراین فرضیه پژوهش با اطمینان بیش از ۰/۹۹ تأیید می‌گردد.

۵. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این بررسی، نشان داد که ویژگی‌های شاخص تزیینات معماری خانه‌های دوره قاجار شهر تهران (خانه امام‌جمعه، وثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک) شامل: حجاری با موضوعات هندسی و گیاهی با نقش برجسته، مجسمه‌سازی، کاشی‌کاری، گچ‌بری،

تزیینات آجری، تزئین بخاری، قطاربندی‌های گچی؛ مقرنس در حاشیه‌های گچ‌بری و آینه‌کاری؛ در ترکیب با گچ‌بری ظریف و منقوش به گل و بوته و اسلیمی؛ لمبه‌کوبی در سقف تالار و پوشش‌هایی از نوع تاق آجری، اُرسی با کنده‌کاری‌های ظریف و قاب‌های کوچک شیشه‌ای، تزیینات چوبی ظریف و شیشه‌های رنگی و گره‌سازی با چوب، آلت-چینی‌های چوبی در ساخت ارسی‌ها، درب‌ها و لنگه‌ها و... است. به‌طور خلاصه می‌توان ویژگی‌های بارز تزیینات وابسته به معماری را در دوران قاجار، این‌چنین معرفی کرد: استفاده از پنجره‌های عمودی مشبک رنگی به نام ارسی، استفاده از رنگ قرمز یا ارغوانی در کاشی‌های خشتی هفت‌رنگ، استفاده از نقش گل‌لندنی در کاشی‌کاری، استفاده از کنگره‌های کنار بام کاخ‌ها، استفاده از نقش و موتیف‌های تخت جمشید، عناصر تزئینی و نمادین تحت تأثیر عناصر غربی، ایجاد ایوان‌های عظیم و مرتفع در ورودی‌ها، مرکزیت بنا با ستون و سرستون‌ها، بناها به شکل مرتفع حاکی از عظمت و قدرت، درون‌گرا، تزیینات داخل، معماری کارت‌پستالی، ایجاد پلکان در محور اصلی، رعایت سلسله‌مراتب، تبدیل سه‌دری‌ها به دو دری، سقف شیروانی، ایجاد میادین و...

یافته‌ی پژوهشی تا حدودی با نتایج تحقیقات بلالی اسکویی و دیگران (۱۳۹۹)، فلاحی و نژاد ابراهیمی (۱۳۹۷)، صنیعی‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، صفایی‌نیا (۱۳۹۶)، مؤمنی و دیگران (۱۳۹۴) و شاه‌محمدیان و صدیق (۱۳۹۴) همسویی دارد. عمده‌ی این تحقیقات پیرامون تزیینات خانه‌های قاجاریه، به اُرسی و استفاده از شیشه‌های رنگی و نقش و نگار و سایر هنرهای زینت‌بخش در اُرسی‌ها، تزیینات آجرکاری، کاشی‌کاری، ساخت و احداث حوضخانه‌ها و...، گچ‌بری‌ها، و آجرکاری بر روی سقف‌ها، ستون‌ها و دیوارها در نمای درونی و بیرونی، به کارگیری مصالحی مانند شیشه‌های رنگی و چوب در نماها و یا فرشته در بین نقوش و نقوشی از قبیل گل و گلدان، فرشته، انسان بالدار و برگ کنگر به‌صورت واقع‌گرایانه و رئال در تزیینات بناها اشاره کرده‌اند.

نتیجه دوم این پژوهش نشان داد که اصالت بدیع، اصالت استثنایی، اصالت ارجاعی و اصالت دارای نفوذ، ابعاد اصالت تزیینات به‌کاررفته در خانه‌های امام‌جمعه، وثوق‌الدوله و مستوفی‌الممالک بوده است. اصالت دارای نفوذ با ضریب $0/466$ ، مهم‌ترین بعد اصالت و اصالت ارجاعی با ضریب $0/420$ ، استثنائی با ضریب $0/341$ و بدیع با ضریب $0/233$ به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند. این نتیجه از تحقیق با نتایج مطالعه‌ی نیلی و

همکاران (۱۳۹۶) همسو می‌باشد. آنان نیز در تحقیق خود «اصالت بدیع» و «اصالت استثنایی»، «اصالت تأثیرگذار» و «اصالت ارجاعی» را به‌عنوان ابعاد اصالت و با اولویت اصالت استثنایی در بنای باغ فردوس شناسایی کردند.

بررسی فرضیه پژوهش نیز بیانگر این مطلب است که اصالت تزیینات به کاررفته در خانه‌های دوره قاجار، بر ارزش‌های فرهنگی این مکان‌ها، در حد زیادی تأثیرگذار بوده است. مهدوی‌پور و دیگران (۱۳۹۶) نیز در تحقیق خود به نقش تزیینات در کیفیت فضای معماری، خوانایی و هویت‌دهی به فضاها دست یافتند که به‌طور غیرمستقیم با نتایج این تحقیق همخوانی دارد.

اصالت اثر هنری از مسائلی است که توجه هنرمندان، منتقدان و نظریه‌پردازان مباحث هنر را همواره، به خود جلب کرده است. مسئله اصالت، اصالت‌سنجی، احراز هویت، صحت‌وسقم آثار هنری از جمله مباحث بسیار پیچیده و قابل توجهی است که بسیاری از نظریه‌پردازان هنر، بدان پرداخته و توجه فراگیری داشته‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش، ارزش فرهنگی خانه‌های دوره قاجاریه تا حد زیادی وابسته به اصالت تزیینات به کاررفته در این خانه‌ها می‌باشد. بنابراین توجه مسئولین ذی‌ربط در حفاظت از آثار هنری را به این نکته جلب می‌نماید که در مرمت و نگهداری این آثار به جنبه‌های اصالت معماری و تزیینات به کاررفته در این خانه‌ها، توجه کافی را مبذول داشته و در ارتقاء کیفیات بصری تزیینات معماری، بدون وارد آوردن خدشه به این آثار، علاوه بر تثبیت و حفظ اثر، تمامی ابعاد و جوانب منجر به اصالت تزیینات معماری در این خانه‌ها را در نظر داشته باشند.

منابع

- امینی، الناز، پناهی، سیامک و قنبری، مرضیه (۱۳۹۳)، «زیبایی‌شناسی تزیینات بناهای متأثر از سبک نئوکلاسیک اروپا در تهران ناصری، نمونه موردی: خانه مستوفی‌الممالک»، کنگره بین‌المللی پایداری در معماری و شهرسازی.
- بلالی اسکویی، آرزیتا، یونسی، میلاد، و افشاریان، زهرا (۱۳۹۹)، «واکاوی کمی و کیفی ارسی در خانه‌های قاجار اردبیل»، فصلنامه علمی نگره، شماره ۵۴، ۱۴۵-۱۳۱.
- جامه بزرگ، زهرا (۱۳۹۵)، «معماری و نقاشی در خانه‌های اشرافی دوره قاجار»، سومین کنگره علمی پژوهشی افق‌های نوین در حوزه مهندسی عمران، معماری، فرهنگ و مدیریت شهری ایران، تهران.
- جمالی، سیروس، و خندان، نادیا (۱۳۹۹)، «مطالعه تطبیقی ساختار کالبدی خانه‌های سنتی دوره قاجار (نمونه موردی: شهر تهران و تبریز)»، دو ماهنامه علمی تخصصی پژوهش در هنر و علوم تخصصی، ۵ (۷)، (متوالی: ۳۰)، جلد اول، ۱۲-۱.
- رضائی‌زاده مهابادی، کامران، و کلهراد، راحله (۱۳۹۹)، «بررسی و مرور اصول معماری پایدار در بناهای دوره قاجار (نمونه موردی خانه مشیرالدوله پیرنیا)»، نخستین همایش ملی مسکن پایدار، تهران.
- سخن‌پرداز، کامران، و مرثی، محسن (۱۳۸۸)، «بازتاب هنر ایران باستان در تزیینات وابسته به معماری خانه امام‌جمعه و خانه منسوب به امیرکبیر»، نگره (۱۳)، ۶۷-۵۳.
- شاطری وایقان، امید، و دبدبه، محمد (۱۳۹۸)، «ساختار معماری خانه‌های تاریخی ایران؛ دوره قاجار»، شباک، شماره (۷)، پیاپی ۴۶، ۱۶۴-۱۴۹.
- شاه محمدیان، مریم، و صدیق، مرتضی (۱۳۹۴)، «استفاده از مواد در شکل‌گیری الگوهای مورد استفاده در تزیینات دوره قاجاریه، مطالعه موردی خانه‌های تهران»، کنفرانس بین‌المللی مهندسی و علوم کاربردی.
- صفایی‌نیا، معصومه (۱۳۹۶)، «بررسی طرح‌های آینه‌ای کاخ والی ایلام به منظور مرمت و بازسازی آن»، فصلنامه باستان‌شناسی، ۱ (۳)، ۳-۲۱.
- صنیعی‌پور، حمید، فرهاد، شراره، و میرزاعلی، محمد (۱۳۹۶)، «واکاوی معماری سنتی دوره قاجار در عمارت دارالحکومه مفخم بجنورد»، مجله هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۲۲ (۲)، ۸۶-۷۵.

- عباسی‌نیا، علی‌رضا، و طلائی، زهرا (۱۳۹۹)، «بررسی تأثیر سلسه مراتب فضایی و نظم بر سازماندهی فضایی خانه‌های ایران، نمونه موردی خانه‌ی امیربهدار، امام‌جمعه، پیرنیا و قوام‌الدوله در تهران»، دومین کنفرانس علمی پژوهشی شهرسازی، عمران، معماری و محیط‌زیست موناکو.
- علی‌نژاد مجیدی، سحر، شالی‌امینی، وحید، ایرانی‌بهبهانی، حمید، و ضیمران، محمد (۱۳۹۸)، «آستانه یکتایی یا پیوندخوردگی آثار در معماری معاصر؛ در مرز میان آفرینش و برساختن»، باغ نظر، ۱۶ (۷۰)، ۶۱-۷۲.
- فدایی‌نژاد، سمیه، و عشرتی، پرستو (۱۳۹۳)، «واکاوی مؤلفه‌های بازشناخت اصالت در حفاظت میراث فرهنگی». نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی ۱۹ (۴)، ۷۷-۸۶.
- فلاحی، فتانه، و نژاد ابراهیمی، احد (۱۳۹۷)، «مطالعه و بررسی پنجره‌های ارسی خانه‌های قاجاری تبریز (مطالعات موردی: خانه مشروطه، خانه حیدرزاده، خانه نیکدل)»، مجله اثر، شماره ۸۳، ۴۳-۶۸.
- قراخانی‌علیرضا، سعیدی‌کاوه (۱۳۹۵)، «جایگاه مرمت خانه‌های قدیمی در هویت و زیباسازی فضاهای شهری مورد خانه وثوق در شهر تهران»، کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری.
- کاتب، فاطمه (۱۳۸۴)، معماری خانه‌های ایرانی، چاپ اول، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- گودرزی، مرتضی (۱۳۸۸)، آیین‌های خیال: تجزیه و تحلیل و بررسی نقوش و تزیینات در هنر دوره‌ی قاجار تهران، تهران، انتشارات سوره مهر.
- مدهوشیان نژاد، محمد، و عسکری‌الموسی، حجت‌اله (۱۳۹۵)، «تمایزهای کیفی و کمی در سیر تحول ارسی‌های قاجاری تبریز»، هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی، ۲۱ (۴)، ۷۷-۸۴.
- مسعود، محمد، حجت، عیسی، ناسخیان، شهریار (۱۳۹۱)، «جایگاه اصالت در مرمت بافت»، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۵ (۹)، ۲۷۱-۲۸۳.
- مشبکی اصفهانی، علیرضا، مشبکی اصفهانی، محمدرضا (۱۳۹۸)، «مقایسه تطبیقی نظام حاکم بر معماری عمارت‌های مسکونی دوران قاجار در تهران و شیراز با نگرش

کالبدی»، دو فصلنامه تخصصی - پژوهش در هنر و علوم تخصصی، شماره ۳، پیاپی ۱۷، ۲۷-۳۴.

- ملازاده، کاظم، محمدی، مریم (۱۳۸۶)، خانه‌های تاریخی، تهران، سوره مهر.
- مؤمنی، کورش، عطاریان، کورش، و قدردان قراملکی، رضا (۱۳۹۴)، «بررسی تزیینات خانه‌های قاجار در قم (مطالعه موردی: خانه شاکری در قم)»، فصلنامه علمی نگارینه هنر اسلامی، ۲ (۸ و ۷)، ۱۴۲-۱۲۸.

- مهدوی‌پور، حسین، شریفی مهرجردی، علی‌اکبر، اسلامی نصرت‌آبادی، مریم (۱۳۹۶)، «بررسی نقش تزیینات در ارتقای کیفیت فضایی خانه‌های سنتی یزد، مطالعه موردی خانه شفیع‌پور یزد»، مسکن و محیط روستایی، شماره ۱۶۰، ۱۴۹-۱۳۳.

- میرزایی، وحید، بیات، سمانه (۱۳۹۴)، «مطالعه و بررسی نمادها و نشانه‌های سر در ساختمان‌های مسکونی اراک در دوره قاجار»، کنفرانس بین‌المللی علوم و مهندسی در عصر تکنولوژی.

- نظربلند، نازیلا (۱۳۹۶)، «نوگرایی در تزیینات خانه‌های قاجار شهر شیراز»، گزارش، شماره ۹۵، ۶۱-۵۷.

- نوربخش صالح، گلستانه سادات، محمدی، عرفان (۱۳۹۷)، «نقش ارسی در خانه‌های قاجاری تهران (نمونه موردی خانه قوام الدوله)»، سومین کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و طراحی شهری، تبریز.

- نیلی، رعنا، دیبا، داراب، مهدوی‌نژاد، محمدجواد (۱۳۹۶)، «بررسی و بازتاب مفهوم اصالت در معماری معاصر ایران، مطالعه موردی: منتخبی از آثار شاخص معماری معاصر

ایران». فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، doi: 10.22034/jest.2018.30510.3891

-Andrews, T. D., & Buggey, S. (2008). Authenticity in Aboriginal cultural landscapes. *APT bulletin*, 39(2/3), 63-71.

-Andriotis, K. (2011). Genres of Heritage Authenticity Denotations from a Pilgrimage Landscape. *Annals of Tourism Research*, No. 4, 1613-1633.

-Beverland, M. B. (2005). Crafting brand authenticity: The case of luxury wines. *Journal of Management Studies*, 42(5), 1003-1029.

-Brandi, C. (2013). *Restoration theory*, (Pirooz Hanachi, translation). Tehran: University of Tehran Press.

-Bruner, E. (1994). Abraham Lincoln as authentic reproduction: A critique of postmodernism. *American Anthropologist*, 96, 397-415.

- Gilmore, J.H., & Pine, B.J.Jr.(2007). Authenticity: What consumers really want? Boston. MA: Harvard Business School Press.
- Kilito, Y., & Fielden, B.M.(2007). Management in World Heritage Sites (Guide to Management in World Heritage Sites). (Pirooz Hanachi, translation). Tehran: University of Tehran Press.
- Millar, S.(1989). Heritage management for heritage tourism, Tourism Management, 10(1), 9-14.
- Rössler, M. (2008). Applying authenticity to cultural landscapes. APT bulletin, 39(2-3).
- Stovel, H. (2007). Effective use of authenticity and integrity as world heritage qualifying conditions. City & time, 2(3), 21-36.
- Trasby, D. (2003). Economics and Culture, (Kazem Farhadi, translation). Tehran: Ney.
- Van Balen, K. (2008). The Nara grid: an evaluation scheme based on the Nara document on authenticity. APT bulletin, 39(2/3), 39-45.
- Waite, G.(2000). Consuming heritage: Perceived historical authenticity. Annals of Tourism Research, 835- 862.
- URL1: <http://www.tehranpicture.ir/fa/album/3691> (access date: 2018/10/02)
- URL2: <https://hamgardi.com/fa/Place/29435> (access date: 2020/11/01)
- URL3: <https://hamgardi.com/fa/Place/11366> (access date: 2019/09/11)